

- підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 50. С. 322-326.
7. Марущак О.В., Шевченко М.О. Проектування моделей одягу засобами графічного дизайну у професійній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання та технологій. *Графічна підготовка як складова професійної освіти вчителя трудового навчання і технологій*: зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 15-18.
8. Розвиток навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти. URL: <https://www.researchgate.net/publication/359603869> *Rozvitok navicok kreativnogo mislenna u zdobuvaciv visoi osviti*

УДК 373.5.015.31:78

<https://doi.org/10.31652/3041-1017-PIATE-2025.5.27>**Л.М. Онофрійчук**

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
onofrichykluda@gmail.com

О.О. Гресько

здобувачка вищої освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
м. Вінниця
Shurik9410@ukr.net

РОЛЬ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ МИСТЕЦЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ПІДЛІТКІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування мистецького світогляду підлітків у процесі музичної діяльності. Розкрито сутність поняття «мистецький світогляд», охарактеризовано основні види музичної діяльності, подано психолого-педагогічну характеристику підліткового віку. Також підкреслено значення музичного мистецтва у розвитку емоційно-виражального потенціалу, що сприяє формуванню мистецького світогляду підлітків.

Ключові слова: музична діяльність, мистецький світогляд, підлітки.

Abstract. The article is devoted to the problem of forming the artistic worldview of adolescents in the process of musical activity. The essence of the concept of 'artistic worldview' is revealed, the main types of musical activity are characterised, and the psychological and pedagogical characteristics of adolescence are presented. The importance of musical art in the development of emotional and expressive potential, which contributes to the formation of the artistic worldview of adolescents, is also emphasised.

Keywords: musical activity, artistic worldview, teenagers.

Постановка наукової проблеми. Сучасна освіта – потужний чинник виховання майбутніх громадян нашої країни. Згідно з «Концепцією художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах України», сучасні навчальні заклади мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання людини, що характеризується високою емоційно-естетичною культурою.

Одним із провідних завдань мистецьких закладів освіти є формування цілісного світогляду кожної особистості. Серед усіх видів мистецтва музика посідає особливе місце - як наймогутніший засіб естетичного, художнього й духовного виховання. Саме музичне мистецтво здатне плекати творчу, чутливу до краси людину, яка зможе стати у майбутньому творцем сучасної української культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблему мистецького світогляду вивчали науковці різних освітніх галузей. У мистецькій педагогіці – Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, Т. Танько. Особливості формування музичного світогляду особистості засобами вокально-інструментальної діяльності досліджував А. Болгарський; засобами музичного сприйняття – Я. Кушка, О. Отич, О. Ростовський; засобами художнього інтересу – Д. Д жола, А. Щербо; засобами естетичних проявів – І.Бех, І. Зязюн.

Мета і завдання статті. На основі аналізу наукової літератури продемонструвати багатогранний вплив видів музичної діяльності - слухання музики, виконання, імпровізації, творчої інтерпретації та музичного аналізу - на формування мистецького світогляду особистості підлітка.

Виклад основного матеріалу. Серед багатьох видів мистецтва музика займає особливе місце у вихованні і формуванні всебічно і гармонійно розвиненої людини. Здавна відомо, що постійне спілкування з музикою пробуджує в людині емоційність і спостережливість, прищеплює вміння і потребу асоціювати різні явища навколишнього світу.

Музична діяльність охоплює широке коло видів діяльності, пов'язаних з музичним мистецтвом, включаючи творчі, виконавські, навчальні та організаційні аспекти. Вона охоплює створення, виконання, вивчення та розповсюдження музики.

За Комплексною програмою художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах кожний «вид музичної діяльності має свої специфічні особливості, завдяки яким впливає на розвиток дітей». Наводимо орієнтовний зміст художньо-естетичного виховання учнів у процесі навчання музики, що відкриває широкі можливості для роботи вчителів за різними програмами.

Сприймання творів мистецтва як важлива складова музичної освіти, формує емоційну чутливість, здатність до естетичного переживання та розуміння змісту музики. В процесі слухання музичних творів учні навчаються визначати настрій і характер музики, розрізняти динамічні відтінки (гучність) та темп виконання. Особлива увага приділяється вивченню народної, класичної й сучасної української та зарубіжної музики. Учні поступово оволодівають знаннями щодо жанрів і форм інструментальної та вокальної музики,

динамічного розвитку музичних образів, що сприяє більш глибокому зануренню у світ музики й усвідомленню її художньої мови.

Оволодіння мовою мистецтва - важливий етап у формуванні музичної культури особистості, який передбачає глибоке розуміння основних музичних понять, зокрема: музичного звуку та його властивостей (висота, тривалість, динаміка), а також засобів музичної виразності - таких як мелодія, ритм, темп, лад і гармонія. Значну роль у засвоєнні музичного мистецтва відіграє ознайомлення з музичними формами, вивчення жанрового розмаїття музики: вокальної (пісня, романс, кантата), інструментальної (симфонія, концерт, соната), театральної (опера, балет, оперета, мюзикл) тощо.

Опанування цих знань є основою для розвитку художньої творчості учнів та сприяє формуванню їх естетичного смаку.

Практична (виконавська) діяльність:

1. *Спів.* Опанування мистецтва співу є невід'ємною частиною музичного розвитку учнів. Важливу роль відіграє точне інтонування звуків мелодій, що формує слухову культуру й музичну грамотність.

Значна увага приділяється формуванню вокально-хорових навичок, зокрема: правильному звукоутворенню, чіткій дикції, диханню, навичкам ансамблевого співу. Учні виконують вокальні вправи, вивчають народні та дитячі пісні а саррелла та з інструментальним супроводом, що сприяє розвитку вокальної майстерності, музичного слуху та виразного виконання.

2. *Гра на музичних інструментах.* Опанування гри на музичних інструментах сприяє розвитку координації, ритмічного чуття та музичного мислення. Учні навчаються створювати елементарний інструментальний супровід пісень із використанням дитячих інструментів (трикутник, металофон, маракаси тощо) та народних інструментів (сопілка, бубон та інші).

3. *Музично-ритмічна діяльність,* що полягає у: відтворенні ритму музичних фраз, передачі характеру музики через рух, вираженні емоційного змісту музики за допомогою пластики та імпровізації. Через рух, танець, ігри з елементами співу та жестів у дітей розвиваються як фізичні, так і розумові здібності, формується емоційна чутливість і творча фантазія.

Завдяки участі в музичних іграх, танцях та обрядових дійствах учні мають чудову нагоду доторкнутися до джерел української народної культури. Залучення до фольклорного матеріалу - ігор, лічилок, казок, пісень - є доступною та захопливою формою навчання і виховання, що сприяє формуванню національної свідомості, патріотичних почуттів і шанобливого ставлення до духовної спадщини українського народу.

4. *Імпровізація.* Важливою складовою музичного виховання є імпровізація - ритмічна, вокальна й інструментальна. Вона стимулює творче мислення, розвиває уяву та музичну інтуїцію. Діти вчаться вільно висловлювати свої почуття й настрої через звук, рух і мелодію. Значне місце в освітньому процесі займає участь у колективних музичних іграх, інсценізаціях народних обрядів, виконанні фрагментів дитячих опер-казок, що формує командну взаємодію, артистизм і любов до сценічного мистецтва.

Всі види музичної діяльності допомагають у вихованні духовної особистості, формують естетичне сприйняття, розвивають творчу активність і сприяють цілісному музичному розвитку.

Під поняттям «художньо-музичного світогляду» ми розуміємо осмислене ставлення особистості до художньо-музичних явищ, орієнтування в особливостях кожного історичного етапу розвитку музичного мистецтва у тісному взаємозв'язку з соціальними, ідейними та естетичними концепціями, орієнтування в творчості та особливостях стилю найбільш видатних зарубіжних та вітчизняних композиторів. Необхідно зазначити, що до художньо-музичного світогляду особистості також варто включити й уміння інтерпретації художнього образу та теоретичного аналізу музичного твору з урахуванням особливостей жанру, стилю, епохи та культурно-суспільних цінностей.

Для нашого дослідження важливою є проблема формування мистецького світогляду учнів підліткового віку. Вибір даної вікової категорії школярів був зумовлений типовими особливостями підлітків. Підлітковий вік - ключовий етап у становленні особистості, коли відбуваються інтенсивні зміни не лише у фізіологічному, але й у психологічному та духовному розвитку. У цей період закладаються основи світогляду, формуються естетичні уподобання, активно розвивається чуттєва сфера. Музика має потужний емоційно-виражальний потенціал, який сприяє формуванню естетичного досвіду в підлітків. Через слухання, виконання чи створення музики вони здобувають перший особистісний досвід переживання краси, гармонії, емоційного змісту мистецького твору. В організації художньої діяльності підлітків мають домінувати проблемно-пошукові методи, спрямовані на здійснення самостійних художньо-творчих проєктів – від класики до сучасних жанрів, що розширює музичний кругозір, розвиває здатність оцінювати, аналізувати.

Музична діяльність формує основу для розвитку внутрішнього світу, здатності до емпатії, співпереживання, рефлексії.

Провідна роль в організації музичної освіти дітей належить вчителю, а його головне завдання – створити такі умови, при яких виникає величезне бажання опанувати основи музичної культури, висловлювати власну точку зору, формувати індивідуальне і колективне музичне мислення в різних формах музичної діяльності, використовувати найбільш ефективні форми і методи навчання і виховання.

Учитель, вважає К. Роджерс, стимулює і полегшує самостійну діяльність учня. Замість авторитарного навчання, в якому процес учіння зводиться до засвоєння навчальної програми і знань, слід ввести «дослідне учіння», яке дозволяє учням вчитися на власному досвіді, в процесі дискусій і прийняття рішень. Створення такого учіння потребує зміни позиції вчителя; створення атмосфери «свободи учіння» в класі; використання методів, які стимулюють активність, розвиток учня.

Вчитель повинен виконувати роль консультанта і навіть психотерапевта, який допомагає учневі розвиватись і вирішувати складні проблеми.

В атмосфері «свободи учіння» учні вільно обговорюють проблеми, не бояться робити помилки, тісно взаємодіють. Для них учитель є джерелом

досвіду, знань, старшим членом групи [Особистісно орієнтоване навчання <https://vseosvita.ua/library/embed/0012th-309a.docx.html>].

І. Бех вважає, що за традиційної шкільної виховної практики не тільки в молодших, а й наступних класах до учнів ставляться в більшості випадків без справжнього інтересу і поваги, в результаті в них немає ніяких підстав для прийняття самих себе серйозно. Під час реалізації особистісно-орієнтованих технологій виховання взаємодія вихователя з вихованцями має будуватися з урахуванням їхніх позицій, бажань, а не вимушеності спілкування: «...Педагог транслює свою індивідуальність, реалізуючи свою потребу і здібність бути особистістю і, в свою чергу, формуючи відповідну потребу і здібність у вихованця» [1].

Висновки. Отже, музична діяльність відіграє визначальну роль у формуванні мистецького світогляду підлітків. Вона сприяє розвитку емоційної чутливості, формує естетичний смак, активізує креативні здібності та стимулює процес самопізнання. Інтегруючи музичну діяльність у навчальний та виховний процес, можна забезпечити гармонійний розвиток особистості підлітка, виховати свідомого, естетично чутливого громадянина.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник К: ІЗМН. 1998. 204 с.
2. Онофрійчук Л. М., Сушкевич Л. В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва до педагогічної практики в середніх навчальних закладах Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ-Вінниця ТОВ «Планер». 2016. С. 290.
3. Онофрійчук Л. М., Червоній М. В., Лановенко Н. В., Газінська О. В. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі інтегрованого навчання. Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання. Вип.4. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2024. С. 62.
4. Особистісно орієнтоване навчання <https://vseosvita.ua/library/embed/0012th-309a.docx.html>
5. Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04#Text